

“Het Nederlands is vuurwerk: het spat, het spettert, het sprankelt”

Interview met Dimitri Verhulst, schrijver van het Boekenweekgeschenk

Op 7 maart verschijnt het Boekenweekgeschenk: *De zomer hou je ook niet tegen*. De auteur, Dimitri Verhulst, geldt als een groot stilist. Een gesprek over de wortels van zijn schrijverschap, het polijsten van zinnen en zijn liefde voor onze taal.

JAN ERIK GREZEL

“Ik word elke dag weer naar mijn schrijftafel getrokken”, zegt Dimitri Verhulst. Een natuurlijke drang om te schrijven? “Goesting! Ik doe het gewoon graag.”

Sinds zijn debuut, zestien jaar geleden, publiceerde de Vlaming Verhulst (1972) zo'n twintig titels: romans, verhalen, dichtbundels en toneelteksten. De afgelopen anderhalf jaar woonde hij in Zweden, nadat hij een vroegere geliefde achterna was gereisd. De relatie strandde, maar Verhulst schreef in de Zweedse wildernis wel een stuk of wat boeken. Nu woont hij weer in de binnenstad van Gent. Dezer dagen staat Dimitri Verhulst in het middelpunt van de belangstelling als schrijver van het Boekenweek-

Dimitri Verhulst

Dimitri Verhulst (Aalst, 1972) geldt door zijn sublieme stijl en gevarieerde thematiek al enige jaren als een van de grote schrijvers van het Nederlandse taalgebied. Sinds zijn debuut in 1999 verschenen er van hem zo'n twintig titels, vooral romans en verhalenbundels.

Zijn eerste succes had hij met *De helaasheid der dingen* uit 2006. Daarin geeft hij een beeld van zijn jonge jaren in een door drank ontregeld milieu. Met het experimentele *Godverdomse dagen op een godverdomse bol*, een eigenzinnige geschiedenis van de mensheid, won Verhulst in 2009 de Libris Literatuurprijs. Zijn laatste boek, *Kaddisj voor een kut* (2014), speelt in de 'instellingswereld'. Het in de jij-vorm geschreven verhaal heeft een toegift in toneelvorm: *De aankomst in de bleke morgen*, een akelig actueel relaas van twee vroegere instellingskinderen die hun beide kinderen vermoorden om hun het lot van een instellingsleven te besparen.

geschenk. De massale media-aandacht rond de verschijning ondergaat hij geduldig. "Ik voel me de laatste weken meer fotomodel dan schrijver."

Empathie

In veel van zijn boeken gaat het over mensen in de marge van de samenleving, zoals asielzoekers, alcoholici, al dan niet demente bejaarden en 'instellingskinderen': ontheemde kinderen die in een internaat opgroeien. Maar het woord *marge* valt niet goed bij Verhulst, zeker niet als het om bejaarden gaat. "Bij marginaliteit zie ik een blad papier voor me met een marge. Dat is het kleinste deel van het blad. Bejaarden zijn langzamerhand de bladvulling. Als ik ergens een lezing geef, is de zaal voor tachtig procent gevuld met ouderen."

Een van zijn bestsellers, *De laatkomer* (2013), gaat over de 74-jarige Désiré, die dementie voorwendt om in een verpleeghuis opgenomen te worden en zo aan de giftige bemoeizucht van zijn vrouw te ontkomen (zie het kader op de volgende bladzijde). Hij doet zich steeds onnozeler voor, maar veinst ook incontinentie, wat Verhulst beeldend beschrijft. Op de achtergrond speelt het verhaal van een oeroude verliefdheid, die Désiré in het verpleeghuis weer probeert op te pakken. Te laat, zoals de titel al zegt.

In het Boekenweekgeschenk, dat 7 maart verschijnt, is de zwijgende tegenspeler van de hoofdpersoon een zwaar gehandicapte jongen die is opgenomen in een opvangtehuis. Toch weer iemand 'in de marge'. Verhulst: "Een deel van mijn werk heeft bevolkingsgroepen tot thema die zelden aan bod komen in de literatuur. Er wordt bijvoorbeeld heel weinig over instellingskinderen geschreven. Ik doe dat wel, omdat ik dat leven ken. Ik ben zelf zo'n kind geweest. De mensen in zulke instellingen hebben mijn empathie. Ik heb van nature aandacht voor de situatie van mensen die door omstandigheden worden gedwongen om onder hetzelfde dak te leven."

Nonkels

Verhulst groeide op in een alcoholisch milieu, kwam in een pleeggezin terecht en uiteindelijk in een internaat. Misère als motor van het schrijverschap?

Dat niet, maar zijn woelige jeugd gaf hem wel voldoende stof voor een paar van zijn boeken. Bovendien had hij als kind al een obsessie voor de handeling van het schrijven. "Ik ben grootgebracht te midden van 'nonkels' – broers van mijn vader. Wij woonden allemaal bij mijn grootmoeder. Zij had negen kinderen, die nogal in leeftijd verschilden. Een van hen was maar een jaar of zeven ouder dan ik. Dat is de figuur die in *De helaasheid der dingen* nonkel Potrel is gaan heten. Hij moest een beetje op mij letten. Die jongen had ook huiswerk te maken. Dat deed hij met de grootste weerzin, maar ik was strontjaloers dat hij schrééf. Dat wilde ik ook zó graag dat ik net deed alsof ik het ook al kon. Zo schiep ik mijn eigen schrift, dat ik zelf niet eens kon lezen: iets tussen Hebreeuwse en Chinese tekens in, pagina's vol. Toen ik eindelijk op school het alfabet leerde van juffrouw Kristien, was ik de gelukkigste jongen ter wereld. En ik nam dat zó ernstig dat ik me nog altijd mijn eerste fout in een dictee herinner. Ik schreef 'kleren passen' met één s. Ik heb daar weken slecht van gelopen."

Hij kreeg ook oog voor inhoud. "Al snel schreef ik fantasieverhaaltjes in de trant van Jules Verne. Daarnaast tekende ik graag, zoals zoveel kinderen, en

"Toen ik eindelijk op school het alfabet leerde van juffrouw Kristien, was ik de gelukkigste jongen ter wereld."

maakte ik stripverhalen. Aanvankelijk waren dat klassieke strips, maar gaandeweg werden die tekstballonnen steeds groter, tot uiteindelijk de tekening verdween en alleen de tekst overbleef."

Oerknal

De meer literaire manier van schrijven moet zo rond zijn twaalfde ontstaan zijn. "Waar dat vandaan kwam? Ik weet het niet. Het heeft in ieder geval niets te maken met de status van literatuur. Toen ik met schrijven begon, had ik geen idee dat er zoiets bestond als 'het schrijverschap' en de literatuur met een grote L."

Thuis was er geen leescultuur. "We hadden vijf boeken, waaronder een boek over de inventaris van de St. Martinuskerk te Aalst en een fotoboek over Elvis Presley. In de kast met keukenhanddoeken lag *Mieke Maaïke's obscene jeugd*, een pornografische parodie van Louis Paul Boon. Dat boek, met daarin het doodsprentje van Boon, is het enige erfstuk dat ik van mijn vader heb."

"Als kind las ik niet. De hele fase van de kinderboekenliteratuur heb ik aan mij laten voorbijgaan. Zo omstreeks mijn veertiende begon ik aan twee

dingen waaraan ik verslaafd zou raken: roken en lezen. Mijn eerste boek was van de toen veelgelezen Jos Vandelloo: *Het huis der onbekenden*. Ik las dat boek terwijl ik in de trein zat van Gent naar Aalst, waar ik moest overstappen op de bus naar huis. Het was zó spannend dat ik dat boek uitgelezen wilde hebben voordat die bus kwam, want in een bus word ik misselijk als ik lees. Omdat het regende, ben ik in een telefooncabine gaan staan om het boek uit te lezen. Ik heb vrijwillig mijn bus gemist. Dat boek was voor mij als lezer een soort oerknal.”

Naamvallen

Inmiddels is Verhulst zelf erkend schrijver, geroemd om zijn sterke stijl en zijn eigen stemgeluid. Hoe valt die stijl te karakteriseren? “Als iemand mij vraagt om een typische Verhulst-zin te schrijven, zou ik dat niet kunnen. Ik kan wel zeggen dat ik graag een grote vrijheid van zinsconstructie heb.

“Ik kan de taal kapotslaan en er iets nieuws van bouwen. Ik moet niet nastreven dat ik in het Nederlands schrijf, maar in het Verhulsts.”

Hoe dol ik ook op het Nederlands ben, ik betreur het dat wij geen naamvallen meer hebben. Door het gebrek aan naamvallen ben je in het Nederlands gebonden aan min of meer vaste plaatsen voor het onderwerp en vooral voor werkwoorden. Die moeten gegroepeerd zijn. Kafka had in het Duits veel meer mogelijkheden. Wanneer je een beetje variatie in Nederlandse zinnen wilt brengen, moet je een grote creativiteit aan de dag leggen.” Verhulsts zinnen kunnen soms eindeloos meanderen. “Ja, ik houd daarvan, maar ik schrijf ook korte

zinnen. Een korte zin slaat genadelozer in als die huist tussen een paar langere zinnen.”

Wat zeker hard inslaat, zijn sommige van zijn titels, zoals *Godverdomse dagen op een godverdomse bol* uit 2008, bekroond met de Libris Literatuurprijs. Uit het juryrapport: “Zijn taal is opzettelijk scabreus, agressief.” De titel van zijn meest recente werk over zijn internaatsjaren, *Kaddisj voor een kut* (2014), liegt er ook niet om. Lang niet alle boekhandelaars leggen dat achteloos in hun etalage. Het gebruik van schuttingtaal lijkt effectbejag. Maar het dient als aanklacht. Met *kut* wordt in het boek een instellingsmeisje aangesproken door de bewaker bij een winkelcentrum die vindt dat zij te lang in zijn territorium rondhangt. “Van alle boeken die ik nog wil schrijven, moest dit er in ieder geval één worden, wist ik. Het is relevant en actueel. Literatuur mag zo nu en dan relevant zijn. Niet voor niets is het in de jij-vorm geschreven. De afstand die dat schept, is nuttig, maar het is ook om te beklemtonen dat die instellingen nog altijd vol zitten.”

Gereedschap

Zoekt Verhulst bij elk thema naar de juiste toon en stijl? De verhalen uit *De helaasheid der dingen* leiden haast als vanzelf tot hilariteit. “Maar ik vind dat geen hilarisch boek. De humor is wrang. De vreugde die je voelt bij het lezen van die mooie zinnen, is een leugen. We hebben het hier wel over door alcohol aangetaste monsters die op hun vrouw slaan en hun kinderen verwaarlozen.”

“Waar ik bij het schrijven naar zoek, zijn het passende vertelstandpunt en de tijd. Voor het standpunt heb je het hele scala: ‘ik’, ‘jij’, ‘wij’, ‘hij’ tot zelfs ‘het’ of ‘t’, zoals in *Godverdomse dagen*. Het vertelstandpunt en de tijd – verleden, heden, toekomst – zijn de belangrijkste dragers van een boek. Als lezer vergeet je dat. Als schrijver moet je het weten.”

Dat zijn aspecten van taal als het gereedschap van de schrijver. Ziet Verhulst taal ook weleens als eindproduct? Na lang nadenken: “Ik kan die taal kapotslaan en er iets nieuws van bouwen. Ik moet niet nastreven dat ik in het Nederlands schrijf, maar in het Verhulsts. Ik heb het recht woorden uit te vinden, zoals *helaasheid*. Mijn neologismen zijn duidelijk, neem ik aan. Maar ik kan er niet aan ontkomen dat dat Verhulsts een derivaat van het Nederlands is.”

“Het moeilijkste is om een goed evenwicht te vinden. Als ik alleen nog maar fraaie zinnen te bieden had, zou ik me geen schrijver meer voelen maar een componist. Ik wil als schrijver ook iets te vertellen hebben.”

De productie van Verhulst doet vermoeden dat hij razendsnel schrijft. Maar nee: “Ik schrijf tot mijn ontgoocheling heel langzaam. Vanochtend heb ik zitten werken en ik heb zeven zinnen geschreven. Ik polijst, boen, schaaf en schrap tijdens het schrijven – dat gebeurt heel weinig achteraf.” Is dat vooral zoeken naar bijvoorbeeld de juiste beeldspraak, zoals “De zon had zijn landing ingezet”? Dat staat aan het eind van Pierres verhaal in het Boekenweekgeschenk, als hij met Sonny op een heuvel in

Uit *De laatkomer* (2013)

“Alle betere ideeën in de wereld kennen het rijpingsproces van een overjarige brokkelkaas. Ook mijn plan om dementie te faken werd stapje voor stapje opgebouwd, soms zonder dat ik het zelf in de smiezen had. Waar en wanneer precies het allemaal begon, zou ik niet met zekerheid kunnen zeggen. Maar als ik word gedwongen één moment eruit te pikken, dan zou ik zeggen: die ene namiddag – wanneer? – twee jaar geleden, tweeënhalve jaar geleden misschien, in de petanqueclub. Want ja, ik hield er wel van een balletje te gooien met de kameraden. Heel ontspannen vond ik dat. Mijn vrouw niet. Zij vond petanque een bezigheid voor leeggangers; een spel dat was bedacht door de fiscus om het verbruik van alcohol en tabakswaaren op peil te houden, en meermaals heeft zij mij dan ook getraakteerd op uitspraken als: ‘Om de gazon te ontmossen voelt gij u niet goed genoeg meer in uw vel, maar om gelijk een onnozelaar balletjes in een zandbak te smijten zijt ge opeens wél voldoende dartel en energiek. Ik mag u honderd keren op mijn blote knieën vragen, Désiré, of ge met mij niet mee wilt gaan naar meubelzaak Verschoten, want ik zoek mij een nieuwe kast voor mijn keukenhanddoeken. En dan is het opeens altijd uw bloeddruk van hier of uw slechte rug van ginder die u tegenhoudt’.”

de Provence zit. “Zo ben ik daar niet mee bezig. Wat mij wél bezighoudt: hoe krijg ik die twee op die heuvel? In *De laatkomer* moet ik de lezers in dat verpleeghuis krijgen zonder dat ik ga leuteren over het behangpapier.” Hoe lukt dat dan? “Wel, de ik-figuur schijnt in z’n bed.”

Tweetalig

Tot slot: welke schrijvers bewondert hij? “Er zijn grootmeesters naar wie ik alleen maar heb op te kijken, zoals Jeroen Brouwers. Onlangs heb ik een brief van hem gekregen waarin hij schrijft dat hij mij als zijn broer beschouwt, in artistieke zin. Daar ben ik heel fier op.” Ook Gabriel García Márquez is voor Verhulst een literaire reus. “Een onwaarschijnlijk sterke verteller. Hij had de pech dat hij in het Spaans schreef, een taal met een wat beperkter klankarsenaal. García Márquez was de eerste om dat te erkennen: Spaanse bijvoeglijke naamwoorden klinken altijd maar weer hetzelfde.”

Is het Nederlands voor Verhulst ‘rijk’ genoeg? “Absoluut. Ik vind het Nederlands net vuurwerk: het

“Ik word soms exotisch gevonden door Nederlanders, en zelfs door Vlamingen, maar ik gebruik wat mij ter beschikking staat.”

spat, het spettert, het sprankelt. Het is een heerlijk klinkende taal en daardoor hoeven liedjes in het Nederlands voor mij niet – het Nederlands zingt zelf al. Ik hou ontzettend van dat Nederlands.”

Voor Nederlanders klinkt zijn taal vaak ‘grappig’, vanwege de Vlaamse eigenaardigheden. “Alle woorden die ik gebruik, staan in Van Dale. Dat is toch de codex. Ik word soms exotisch gevonden door Nederlanders, en zelfs door Vlamingen, maar ik gebruik wat mij ter beschikking staat. Angst voor woorden heb ik niet, ook niet voor Vlaamse. Ik ben tweetalig opgevoed: in het dialect en in het Nederlands. Die twee heb ik lang gescheiden, omdat ik dacht dat je die voor verschillende gelegenheden moest gebruiken. Maar er is een tussengebied dat zij delen. Daar zitten de mooie woorden. Zoals *jat* [spreek uit: ‘zjat’], dat ‘kopje’ betekent. Dat woord heb ik mijn hele kindertijd gebruikt. Ik dacht dat het Nieuwerkerks was, maar ik hoorde het opeens ook elders. Ik ben Van Dale in gedoken en verdomd: dat *jat* is gewoon Nederlands. Waarom gebruik ik dat dan niet?” ◀

Het Boekenweekgeschenk 2015

De zomer hou je ook niet tegen is van 7 tot 15 maart het geschenk dat u krijgt bij besteding van minimaal € 12,50 aan Nederlandstalige boeken. De novelle van Dimitri Verhulst, een uitgave van de CPNB (Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek), verschijnt in een oplage van 723.000 exemplaren.

In het verhaal ontfermt de ruim zestigjarige Pierre zich over de zwaar gehandicapte zoon van een gestorven geliefde. Hij ‘ontvoert’ deze “vegetatieve imbeciel” uit diens instelling en reist met hem naar Avignon. “Een paar oergeluiden kwamen eruit, ja, wat gekerm en gekreun, maar immer sobertjes. En ook dat kwijlen deed hij eigenlijk niet bijster theatraal. Af en toe wat opgeklopt schuim op zijn vleesloze lippen, als bij een vakkundig gezette caffè macchiato, griezeliger werd het niet.”

Op een heuvel in de Provence vertelt Pierre zijn reisgenoot over de liefde die niet standhield. Verhulst verwerkte in het verhaal bekende thema’s uit zijn werk. Waarom koos de schrijver voor een ‘nietszeggende’ tegenspeler? “Die jongen heeft de gave om zijn bek te houden en te luisteren. Hij doet datgene wat anderen bij een psychiater zoeken. In New York loopt het vol met die mongolen die voor veel geld alleen maar lúisteren.”